

DE WEGEN VAN GROEN

DEEL 1

Oprichting en prille werking van 'Leefmilieu Geraardsbergen'

Eric COSYNS

Geraardsbergen ligt in een naar Vlaamse normen relatief natuurrijke streek. Milieu- en natuurverenigingen hebben zich in de voorbije decennia ingespannen om de kwaliteit van onze leefomgeving te behouden en waar nodig te herstellen of te verbeteren. Natuurpunt Boven-Dender bouwt nog steeds verder aan een uitgebreid netwerk van natuurreservaten waarvoor de eerste aankopen dateren van 1987 (Rietbeemd), respectievelijk 1991 (Moenebroek). De oprichting van Leefmilieu Geraardsbergen vzw (LMG), de eerste lokale milieuvereniging, dateert van nog veel vroeger maar stopt in de loop van 1997 met haar activiteiten. Een deel van het gedachtegoed leeft verder in de lokale afdeling van De Wielewaal en Natuurreservaten vzw, het huidige Natuurpunt.

Tijd dus om terug te kijken en het ontstaan, de werking, de onderlinge relaties en de geboekte resultaten van de lokale milieu- en natuurverenigingen onder de loep te nemen. In dit eerste van drie artikels belichten we de oprichting en de prille werking van Leefmilieu Geraardsbergen vzw. In het tweede deel focussen we op een kwarteeuw werking op basis van het ledenblad om ten slotte in deel drie de eindfase en de opgang van de natuurverenigingen te belichten. We hebben ons hiervoor kunnen documenteren bij enkele stichters met wie we urenlang intensief over vooral de beginperiode van LMG hebben gepraat en die ons vrijwillig hun archief met briefwisseling, de volledige tijdschriftenreeks en beeldmateriaal ter beschikking hebben gesteld.

Opkomst van het lokale milieuprotest

De welvaartmotor sputtert, tijd voor bezinning?

De echte doorbraak van de milieubeweging in Vlaanderen gebeurde in het midden van de jaren 1970. Naar aanleiding van een of andere problematiek die de lokale leefomgeving aantastte of dreigde aan te tasten, ontstonden verspreid over het grondgebied milieuactiegroepen. In 1969 kwam er voor het eerst een massale betoging tegen de aanleg van de autoweg E19 door het Peerdsbos ten noorden van Antwerpen. In 1973 en de daaropvolgende jaren was er de strijd tegen de door Bayer-Rickmann veroorzaakte fluorvergiftiging in Brugge. Het *Gents Actiecomité Leefmilieu* (GAL) voerde in dezelfde periode actie tegen de water- en luchtverontreiniging in de Kanaalzone, en verzette zich daar-

naast tegen de voorgenomen bouw van een metro in Gent. In Limburg protesteerde men massaal tegen de geplande aanleg van de autosnelweg A24. Dichter bij Geraardsbergen, in het Pajottenland, groeide het verzet tegen de A8 autosnelweg en in de Vlaamse Ardennen tegen de A9 en A20.¹ Het waren precies deze plannen voor de uitbouw van een dicht autowegenet, die ook in de Denderregio voor de nodige beroering zouden zorgen en de aanzet gaven voor het georganiseerd milieuprotest.

Tijdens de eerste oliecrisis (1973) waren de Westerse regeringen genoodzaakt om nieuwe kernenergieprogramma's te ontwikkelen. Dit was aanleiding tot extra conflictstof. In België ontstonden op verschillende plaatsen antikernenergiegroepen die zich in 1974 verenigden tot de *Verenigde Aktiegroepen voor Kernstop* (VAKS).² Dit soort milieuacties bleef niet alleen beperkt tot Nederland

en België, maar strekte zich uit tot vrijwel alle landen van West- en Noordwest-Europa. In deze periode ontstonden ook de eerste nationale milieu(koepel)organisaties, zoals de *Bond Beter Leefmilieu* in België, *Vereniging Milieudefensie* en *Stichting Natuur en Milieu* in Nederland, de groep *NOAH* in Denemarken, en het *Bundesverband Bürgerinitiative Umweltschutz* in Duitsland.

Voordien, tot in de jaren 1960, bestond de milieubeweging in West-Europa bijna uitsluitend uit natuur- en vogelbeschermingsgroepen. De geschiedenis van veel van deze groepen gaat terug naar de periode rond 1900, bijvoorbeeld de *National Trust* in Engeland werd opgericht in 1895, de *Nederlandse Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten* in 1905, de *Belgische Vereniging voor Natuur- en Stedenschoon* in 1910.³

De traditionele natuur- en vogelbe-

1. P. LEROY & A. DE GEEST, *Milieubeweging en milieubeleid: sociale en politieke aspecten van de milieukwestie*, Antwerpen, 1985.

2. *Ibidem*.

3. A. VAN DER HEIJDEN, *De milieubeweging in de twintigste eeuw*, in *Belgisch Tijdschrift Nieuwste Geschiedenis*, 2004, nr. 3, p. 445-483.

Bucolisch landschap te Nieuwenhove, door de Geraardsbergse en internationaal gelauwerde notaris-fotograaf Désiré Declercq (1842-1923). De foto is illustratief voor het laat 19de eeuwse gedachtegoed van de intellectuele, gegoede klasse m.b.t. de natuur en het landelijk leven. De groene overvloed stond echter in schril contrast tot de grijze armoede waarmee een groot deel van de plattelandsbevolking geconfronteerd werd. (fotoarchief A. Van der Kelen)

scherming ontstond vanuit een emotionele betrokkenheid en bezorgdheid van individuen en groepen uit de gegoede burgerij voor de schoonheid van de natuur en de bucolische landschappen. Na de gruwelen van de Eerste Wereldoorlog werd deze bekommernis vertaald in de 'Wet op de bescherming van landschappen' (1931) en werd ook de natuurvereniging *De Wielewaal* opgericht.

Na de Tweede Wereldoorlog en de nasleep ervan volgde een nieuwe fase in de ontwikkeling van het natuurbehoud in België. In 1951 werd de vereniging *Belgische Vogelreservaten* opgericht, die in 1959 omgedoopt werd tot *Belgische Natuur- en Vogelreservaten* (BNVR). Ze zal later als *Natuurpunt* de grootste natuurorganisatie van Vlaanderen worden. In het Europees natuurbeschermingsjaar 1970 was er de definitieve en onverwacht snelle doorbraak van een natuur- en milieubewustzijn, ook in politieke kringen. Het resulteerde in 1973 in de eerste 'Wet op het Natuurbehoud'. Helaas zou het nog jaren wachten worden op meer politieke

daadkracht. Ondertussen groeide het ledenaantal van de BNVR gestaag, niet in het minst omdat de vereniging koos voor een strategie van grondaankopen om natuurgebieden veilig te stellen.

Geplande autowegenjungle bedreigde Geraardsbergen, milieukritische burgers vonden elkaar

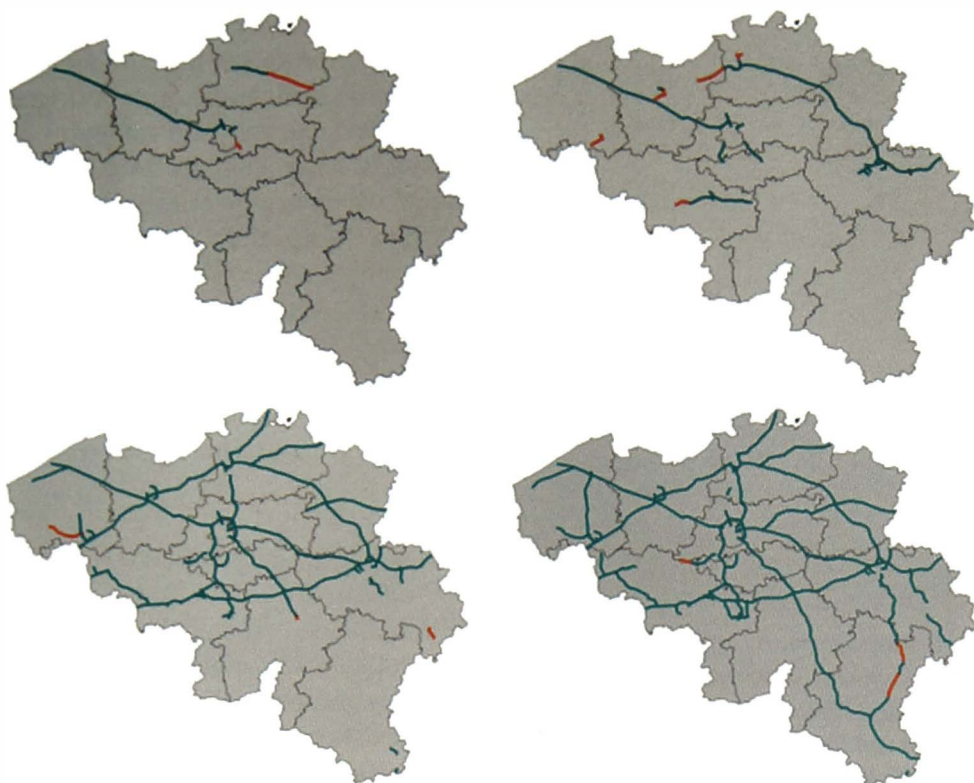
Vanaf de jaren 1950, en vooral onder impuls van de welvaart in de "Gouden Sixties" van vorige eeuw nam het particulier autobezit pijlsnel toe, van circa 370.000 in 1949 tot 2.330.000 wagens in 1970.⁴ In de publieke opinie groeide daardoor langzamerhand een algemene sfeer pro auto. De Belgische wegenfederatie zette de opeenvolgende ministers van Openbare Werken onder druk om het wegennet in België te moderniseren en uit te breiden. Minister Omer Vanaudenhove nam daartoe verschillende belangrijke initiatieven. In 1960 werd een nieuw autosnelwegenprogramma voorgesteld, dat in de aanleg van 1.528 kilometer snelwe-

gen voorzag en afgestemd was op de nieuwe verwachtingen inzake de groei van het wagenpark. Onder minister Jos De Saeger (1966) werd het plan nog verder uitgebreid tot 1.651 km en zwichtte de regering voor de kreet van de Belgische Wegenfederatie: "100 kilometer snelweg per jaar!".

De gigantische uitbreiding van het nieuwe autosnelwegennet moet ook gezien worden in het kader van een reeks uitvoeringsbesluiten van de 'Wet op de Stedenbouw' van 29 maart 1962 in de vorm van de voorontwerpen van de gewestplannen. Het werd, nu de overheid het ruimtegebruik bij wet ging vastleggen, nog belangrijker om de nodige verkeersinfrastructuur te voorzien, met het oog op de toekomstige behoeften. Op die manier verschenen op de voorontwerpen van gewestplan bijzonder veel tracés van nieuwe wegen als illustratie van het ambitieus autosnelwegenprogramma.

Tijdens de periode van de eerste oliecrisis ontstond uit het samenspel van economische recessie, ecologische bewustwording en mentaliteitsverandering ten aanzien van het ruimtegebruik de eerste contestatie tegen het autowegenbeleid. Ook in de ruime omgeving van Geraardsbergen groeide het verzet tegen de geplande autowegen. Tezelfdertijd groeide het besef bij de milieukritische burgers dat de tijd drong om actie te voeren. Immers, ze waren er van overtuigd dat eens de gewestplannen zouden zijn goedgekeurd, het veel moeilijker zou zijn om tracés te laten schrappen.

In het eerste nummer van het verenigingstijdschrift (1976) lezen we dat de directe aanleiding voor de oprichting van *Leefmilieu Geraardsbergen* "het monster van de autostrades" is. In de gesprekken met de stichters wordt dit bevestigd en genuanceerd. De autowegenproblematiek zorgde in ieder geval voor een grote mobilisatie van de tegenstanders van de wegenplannen die toen op de tekentafel lagen, onder hen onder meer landbouwers, burgers wiens eigendom met onteigening werd bedreigd of die

De ontwikkeling van het autowegennet in België geïllustreerd aan de hand van vier tijdsopnamen: 1960, 1970, 1980 en 1990. Per jaar staan in het rood de tracés die in dat jaar gepland zijn, en in het blauw de stukken die reeds aangelegd of in gebruik zijn.⁴ De in Geraardsbergen en omgeving gecontesteerde A8 waarvan het uiteindelijke tracé van Halle naar Doornik zal lopen, werd pas in de jaren 1990 gefaseerd aangelegd en in 2000 opengesteld.

plots de snelweg in hun “achtertuin” zagen verschijnen en een groep die vanuit een meer holistische visie⁵ het overheidsbeleid bekritiseerden. Op een bepaald moment werden tracés van drie snelwegen in de buurt van Geraardsbergen voorzien,

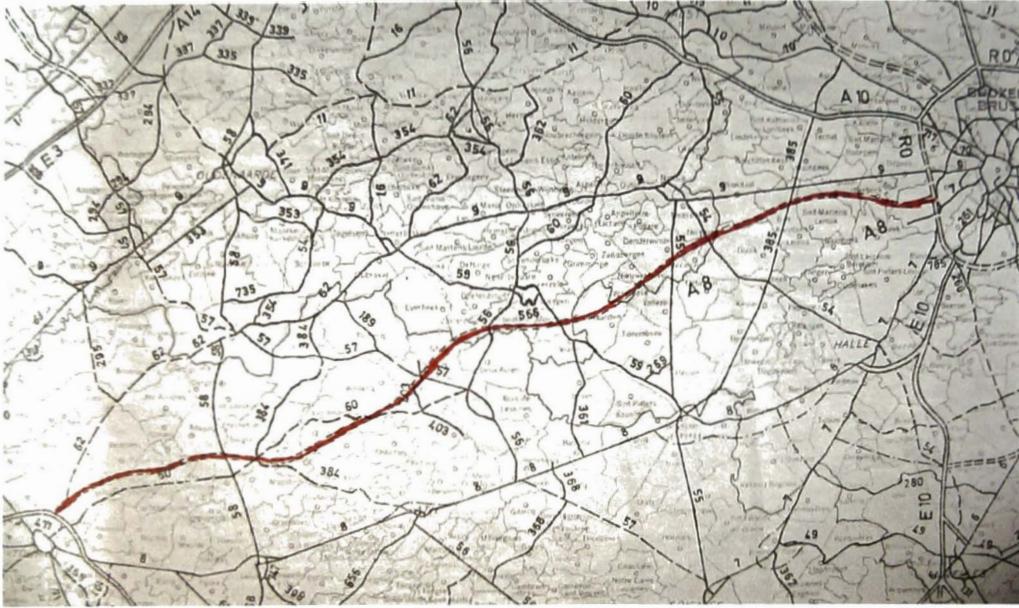
waarbij de A8 op de noordrand van de Markevallei en de A9 en A20 ten westen van de stad waren gepland. De A9 zou aansluiten op de A8 en ten oosten van Ronse, dwars door het hart van de Vlaamse Ardennen snijden. Dit voorstel zorgde voor veel

ophef en vormde de kiem voor de oprichting, in 1975, van de regionale milieugroepering *Stichting Omer Wattez* (SOW)⁶.

Ook in het Geraardsbergse besloot een groep van zowel verontruste als milieubewuste personen om een milieuvereniging ‘op gang te brengen’ om zodoende met succes de wegenplannen te kunnen betwisten. Dit waren onder meer Frans Paelman, Guido Van Ruyskensvelde, Luc Agneessens, Johan Vander Heyden, Luc Ghys, Katrien Geerts, Karien Martens, Erwin Vidts, Luc Leeman, Serge Vandemaële en Lucien en Annemie Van Schoors. Het georganiseerde protest tegen de geplande autowegen zorgde midden de jaren 1970 voor logische contacten tussen naburige milieuoctiegroepen, of de voorlopers hiervan, bijv. de nog prille *Stichting Omer Wattez*⁷, *de IJsvogel* (Galmaarden) en het *Comité Régional d’ Ath pour la Sauvegarde de l’ Environnement Naturel* (C.R.A.S.E.N.).

Daarnaast was er ook overleg met de landbouwverenigingen, vooral met het *Algemeen Boerensyndicaat* (o.a. met Leonce Nachtergaele). Academics zorgen voor extra morele steun en overtuigingskracht, o.a. professor U. Libbrecht⁸ (stichter van

4. R. VAN DE WALL, “Bouwen voor een onbekende toekomst”. *De totstandkoming van het Belgische autosnelwegennet (1935-1989)*, proefschrift, K.U.L., 2007.
5. Bedoeld is hier dat sommigen bij de beoordeling van de milieuproblemen vertrokken van de opvatting dat de aarde, of op een meer lokale schaal de leefomgeving, bestaat uit een complexe samenhang van verschillende gehelen (rivieren, bos, grasland,...). Door deze samenhang riskeert een wijziging van één ook gevolgen te hebben voor de andere facetten. Daarom, is de redenering, dienen deze facetten zo veel mogelijk benaderd te worden als deel van het geheel en niet als een losstaand gegeven binnen het systeem. Pleidooien voor bijvoorbeeld een geïntegreerde aanpak van de waterproblematiek vinden hun oorsprong in het holistisch denken.
6. Op 18 oktober 1975 kwamen een paar duizend mensen te voet, per fiets of met de tractor betogen tegen de geplande autostrade A9. Ze haalden hun slag thuis, want in 2000 werd het tracé van deze weg definitief van de gewestplannen verwijderd.
7. De *Stichting Omer Wattez* (SOW) ontstond uit een samenwerking van verschillende organisaties die zich begin de jaren 1970 verzetten tegen de aanleg van een autoweg van Brussel naar de Westkust: de A9. Onder deze verenigingen onder meer *Wielewaal Schelde-Leie*, *VTB-VAB Oudenaarde*, *Groenkomitee Vlaamse Ardennen* en *Sport en Groen Brakel*. Op 8 maart 1975 werd in de parochiezaal van Etikhove de oprichtingsakte van de *Stichting* ondertekend. In december 1975 verscheen het eerste nummer van *Onze Streek*. Nog voor de oprichting van SOW hadden de “LMG-pioniers” contacten met onder meer Marcel Nachtergaele (stichter *Wielewaal Schelde-Leie*), Paul Baekeland en Marc De Jonghe. Er waren ook contacten met *Sport en Groen Brakel* via mevr. Greta Broeckaert.
8. Professor Ulrich Libbrecht studeerde sinologie in Gent, promoveerde in 1972 cum laude aan de R.U. Leiden en werd dat zelfde jaar hoogleraar in Leuven met als opdracht sinologische studies, Chinese filosofie en Boeddologie. Hij richtte ook de *School voor Comparatieve Filosofie* in Antwerpen op. Hij is een autoriteit in de oosterse en comparatieve filosofie. U. Libbrecht leidde ook het milieuprotest in de Vlaamse Ardennen onder meer tegen de geplande aanleg van autowegen rond 1975. Hij was één van de oprichters en leidinggevende personen binnen de *Stichting Omer Wattez* (<http://www.milieu-frontomerwattez.be/index.php/wie-zijn-we/historiek> en http://frankio4.four.axc.nl/main_ulrich/index.html (december 2013)).

Op dit destijds door LMG gekopieerde kaartfragment van circa 1971, zijn de geplande autosnelwegen ten zuiden en westen van Brussel weergegeven. Het fel betwiste oorspronkelijke A8-tracé dat in de Markevallei, ten zuiden van Geraardsbergen was voorzien, staat hierop afgebeeld. Het werd door de LMG-medewerkers in rood gemarkeerd. (archieffmap LMG -F. Paeleman)

De A20 was eerst voorzien als verbinding tussen Nederland met Frankrijk, maar verviel tot een regionale noord-zuidas doorheen de provincie Oost-Vlaanderen. Het op het gewestplan voorziene tracé liep even ten westen van Geraardsbergen door de deelgemeente Zarlardinge. (archieffmap LMG, Z-W kopie -F. Paeleman)

SOW) en professor G. Patfoort⁹. Het autowegenprotest betekende meteen ook dat de prille milieugroeperingen konden rekenen op heel wat sympathie en leden. Het precieze ledenaantal uit de beginjaren van LMG konden we niet meer nauwkeurig achterhalen, maar schommelde volgens onze zegslui rond het tweehonderdtal.

Ambitieuze LMG zag het ruimer, niet alleen autowegen zijn een probleem...

Van in het begin was bij enkele stichters de ambitie aanwezig om meer te zijn dan een actiegroep die zich alleen tegen de aanleg van autowegen zou verzetten in de streek van Geraardsbergen-Brakel. De drijfveer was dus zeker niet alleen het zogenaamde NIMBY-syndroom¹⁰, waaruit aanvankelijk een deel van de leden de motivatie putte om mee te protesteren, zich te informeren en om lid te worden van de vereniging. De motivatie van de stichters reikte verder. Niet zelden waren ze al van jongsaf geïnteresseerd in bepaalde aspecten van natuur en landschap, vaak dachten ze op een holistische wijze en wilden daarom een heuse milieuvereniging uitbouwen die zoveel mogelijk facetten van de milieuproblematiek wou aanpakken. Frans Paeleman bijvoorbeeld gidste al in de eerste helft van de jaren 1970 regelmatig landschapswandelingen voor scoutsleden en sympathisanten. Johan Vander Heyden was van kindsbeen af geboeid door het waterleven en vond hierin de motivatie om te protesteren tegen watervervuiling, kanalisatie van beken en rivieren maar ook om zelf te experimenteren met de eerste ontwerpen van kleinschalige waterzuivering. Johan was

9. Georges Patfoort was professor toegepaste wetenschappen aan de V.U.B.. Rond de jaren 1973, als de sombere voorspellingen van de *Club van Rome* bewaarheid leken te worden en de autoloze zondagen onze energieverslindende samenleving bruusk verlamden, ontstond een bezinning rond alternatieve energieomzetting. Patfoort was de eigenlijke stichter van de vereniging *De Energofielen*. Hij hield zich bezig met het recyclen van materialen (vnl. *plastics*) lang voor zoiets gangbaar werd. Hij was ook een 'ontwerper' en werkte mee aan projecten voor lage-energiewoningen in ontwikkelingslanden. (<http://users.skynet.be/sva/geschiedenis.html> (december 2012) en K. VAN HERCK en AVERMAETE T. 2006. *Wonen in welvaart: woningbouw en wooncultuur in Vlaanderen, 1948-1973*. Antwerpen).
10. NIMBY-syndroom: 'Not In My Backyard', een houding van buurtbewoners ten aanzien van nieuwe infrastructuur die in hun nabije omgeving gepland wordt.

Door leden van jeugdclub 'Stopkontakt' werden de eerste milieuacties op het getouw gezet. Boven: jeugdig enthousiasme bij de eerste bosruimingsactie in februari 1975, van links naar rechts: Chris De Clercq, Johan Vander Heyden, Linda Cauwel, Ginette De Clercq, Bea Vander Heyden, Serge Vandemaele, Peter De vos, Guido Van Ruyskensvelde, Stef De Ruyver, Patrick Billeman, Luc Vande Walle en centraal Lieve Vander Heyden.

Onder: de wortels van de vrijheidsboom op het zogenaamde Vrijheidsplein (Groteweg, Overboelare) kunnen weer ademen na verwijdering in 1974-1975 van het tot tegen de boomstam aangebrachte asfalt.

ook één van de eerste gediplomeerde natuurgidsen in het Geraardsbergse. Al in 1975 volgde hij samen met onder meer Frans Paeleman, Mark Cornette en Erica Vergauts de door het toenmalige Centrum Voor Natuureducatie (CVN) georganiseerde vorming "natuurgids". Johan was de enige van het kwartet die volhield en het getuigscrift behaalde. Guido Van Ruyskensvelde was eveneens op jeugdige leeftijd al gefascineerd door de natuur en vertelt ons: "ik las zeer veel over de natuur en geraakte zo nog meer geboeid, maar je ziet ook de bedreigingen en van het een komt het andere. Je gaat je verzetten tegen die natuurbedreiging".

Enkele van de stichtende LMG-leden, namelijk Johan Vander Heyden, Guido Van Ruyskensvelde, Serge Vandemaele naast het later aangesloten lid Johan Carrijn, waren ook geëngageerd in de werking van de actieve jeugdclub *Stopkontakt* te Overboelare. Met *Stopkontakt*¹¹ werden eveneens enkele milieuacties op het getouw gezet: sluikestortingen in het Boelarebos werden voor het eerst in 1975 op een ludieke manier aan de kaak gesteld. De meest in het oog springende afvalhopen werden opgeruimd met de praktische hulp van enkele sympathisanten, die hiermee eveneens uiting gaven aan hun ongenoegen over deze feiten. Op het Boelareplein werd het asfalt rond de vrijheidsboom verwijderd zodat de boomwortels weer konden ademen. Er werd ook een bord geplaatst met hierop drie wandelcircuits in de omgeving met als startplaats telkens het oud gemeentehuis (jeugdclub). Het was Johan Carrijn die voor het ontwerp van de informatieve kaart zorgde.

De stichtende LMG-leden ontmoetten elkaar geregeld in de *Drei Deurkij*.¹² In dit toenmalig alternatief jongerencafé werd tussen pot en pint gediscussieerd over de verloederding van het leefmilieu, de teloorgang van de natuur en de noodzaak om tegen de waanzinnige autostradeplannen iets te ondernemen. Kameraadschap groeide onder het genot van bier, de bereidheid tot engagement nam toe en geleidelijk, zonder een vooraf bedacht plan werd de basis gelegd voor een brede leefmilieuwerking. Onze getuigen situeren deze prille werking in de jaren 1973 ('74)-1976. Opvallend en behoorlijk uniek daarbij was de van meet af aan

11. *Stopkontakt*. Deze lokale jeugdvereniging had haar vergaderplaats aanvankelijk in een betonnen lokaal in de pastorijtuin te Overboelare (bij toenmalig onderpastoor E.H. Willy D'Haenens) maar diende er na een conflict te verhuizen om uiteindelijk na een passage van ruim een jaar in de "kelder van Kris Van Den Stock" onderdak te vinden op de zolder van het oud gemeentehuis van Overboelare. Het gemeentehuis werd na de fusie met Geraardsbergen nog alleen gebruikt door de *AA-club* (eerste verdieping), als stempellokaal en Openbare bibliotheek (gelijkvloers). De jeugdclub organiseerde een divers gamma aan culturele, sociale en milieuactiviteiten.
12. Deze herberg bevond zich in de Gasthuisstraat met als kroegbaas Olav Geerts (*Lavken*) en na de overname tijdens de jaren 1980 door Johan de Weerd, beter bekend als "Bij Zif".

ruime belangstelling voor milieu- en natuurzaken, of om Guido Van Ruyskensvelde te citeren: *"We hielden ons met van alles bezig... en je zag ook stilaan twee strekkingen ontstaan: zij die zich meer aangesproken voelden door concrete acties, de doeners en zij die liever reflecteerden over ons leefmilieu, de denkers of filosofen. We waren ons ook snel bewust van de samenhang van de verschillende milieuproblemen en wilden ook precies rond het holistisch leren denken en zien, sensibiliseren en informeren"*. Het is dan ook begrijpelijk dat, naast de tastbare protestacties, er ook debat- en informatieavonden werden georganiseerd onder meer met de al eerder vermelde tenoren uit de prille milieubeweging, namelijk streekgenoot professor Ulrich Libbrecht, ingenieur Georges Patfoort en met schrijver Daniël Robberechts.¹³ Daarnaast werd er ook nagedacht over voeding en de dagdagelijkse levenswijze, wat weerspiegeld werd in de belangstelling voor macrobiotische voeding, yoga en het ecologisch tuinieren. Maar de poging om met VELT in synergie deze thema's verder te ontwikkelen en in te passen in de holistische aanpak en visie lukte niet. Enkele stichtende leden van LMG zouden later uit interesse wel lid worden van VELT.¹⁴

Informereren en sensibiliseren gebeurde niet alleen van achter het spreekgestoelte of via pamfletten of het later uitgegeven tijdschrift. Tijdens wandelingen en evenementen, onder meer tijdens de "Eerste Toog", werden de deelnemers ter plaatse met problematische milieusituaties geconfronteerd. Zo konden ze zich zelf vergewissen van de ernst van bepaalde milieudelicten. Natuur- en protestwandelingen stonden dan ook niet voor niks jarenlang op de activiteitenkalender van de vereni-

Onder de pioniers van LMG waren er verschillende natuurliefhebbers. Ze gingen samen op excursie en deelden hun kennis. Hier Serge Vandemaële, vermoedelijk in het Boelarebos tijdens een paddenstoelenwandeling medio de jaren 1970. (LMG-fotoarchief)

ging. Johan Vander Heyden herinnert zich dat *"ze er in die tijd (circa 1975) steevast op uit trokken gekleed in groene parkavest met jute schoudertas met hierin het benodigde excursiemateriaal zoals veldgidsen, verrekijker en loepe"*. Eén van die eerste excursies vond plaats te Viane en Deux-Acren, in het stroomafwaartse deel van de Markevallei. Aanleiding was de geplande rechtstrekking van de toen nog sterk meanderende Marke¹⁵. De excursie was een eerste signaal van de sluimerende belangstelling van LMG-leden voor de waterkwaliteit en het natuurlijk functioneren van

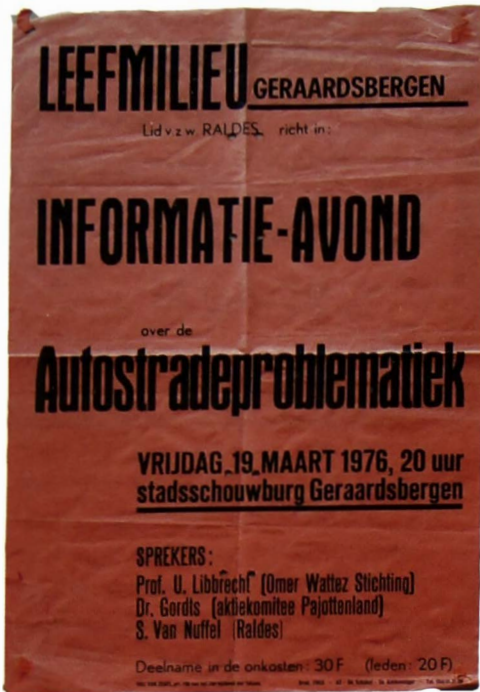
onze waterlopen. Het waterlopenbeheer, de watervervuiling en de overstromingsproblematiek zouden geleidelijk en nog jarenlang een belangrijk aspect zijn van de brede LMG-werking. Spraakmakend en fascinerend waren zonder twijfel ook de zogenaamde dauwtrips of vroegochtendexcursies. Niet altijd een evidente zaak, zeker voor diegene die ze mee organiseerde. Om Johan opnieuw te citeren: *"We waren er wel hé..."* hiermee verwijzend naar de nagekomen afspraken, als gids, ondanks een nachtje stevig doorzakken in het stamcafé *De Drie Deurkijis...*

De verschillende interessevelden van de stichtende leden droegen in de steeds frequentere contacten met elkaar bij tot de geleidelijke groei van een brede milieuwerving. De veelzijdige problematiek van de bedreigende autowegenplannen liet echter de noodzaak voelen aan een meer gestructureerde en geofficialiseerde verenigingswerking die een breed takenpakket aankon. Daarenboven bood een officieel opgerichte vereniging, bijvoorbeeld als vzw, het voordeel van de erkenning als rechtspersoon. Hierdoor werd het mogelijk om in naam van de vereniging protest aan te tekenen tegen milieudelicten en hoefden geëngageerde leden dit niet (meer) in eigen naam te doen. In het eerste nummer van de *Leefmilieukrant* werd een en ander nog als volgt verwoord: *"...de bedoeling van onze vereniging is deze mensen samen te brengen en de verschillende facetten trachten te coördineren. Het voordeel hiervan is dat men "breder" kan zien, over meer informatie beschikken en als vereniging kan optreden of naar buiten treden indien dit nodig blijkt."*

13. Daniël Robberechts (1937-1992) woonde in Everbeek. In zijn slotroman 'Nagelaten werk' komen heel wat figuren uit Geraardsbergen voor.

14. VELT: staat voor *Vereniging voor Ecologisch Leven en Tuinieren*. *Velt Geraardsbergen* werd gesticht omstreeks 1976 door Eddy Eeckhout (stichtend voorzitter), Roger Broeckaert en Herman De Waele (<http://www.velt-geraardsbergen.be>) (december 2013).

15. Marke: De Marke, zijriviertje van de Dender, kan sinds 2012 opnieuw kronkelen in haar natuurlijke vallei. De *Vlaamse Milieumaatschappij* gaf opdracht om op het grondgebied van Geraardsbergen 10 oude meanders terug te integreren in de hier medio de jaren 1970 rechtgetrokken beek.

De werkgroep autostrades van LMG was bijzonder actief in de beginjaren. Ze organiseerde samen met RALDES op 19 maart 1976 in de Geraardsbergse stadsschouwburg een door circa 150 personen en een delegatie van het stadsbestuur druk bijgewoonde informatievergadering met belangrijke sprekers als professor Patfoort, U. Libbrecht (Stichting Omer Wattex), Dr. Gordts (Aktekomitee Pajottenland) en S. Van Nuffel (RALDES). (affiche, fotoarchief LMG, J. De Ro)

De eerste leefmilieukrant als officiële start van de vereniging

Het krantje

Het allereerste nummer van het driemaandelijkse tijdschrift van *Leefmilieu Geraardsbergen* verscheen onder gestencilde vorm en op kringlooppapier¹⁶ in juni 1976. Het telde een oplage van 120 exemplaren en een los nummer kostte 15 fr. (16 eurocent). Het ontstaan en de

structuur van de vereniging worden er in toegelicht, de ontwerpstatuten¹⁷ gepubliceerd en een oproep tot medewerking gelanceerd. We vernemen dat in september 1975 enkele "milieubewuste mensen" de koppen bij elkaar staken en zo de basis legden voor de vereniging. De directe aanleiding voor de oprichting van *Leefmilieu Geraardsbergen* was "het monster van de autostrades". Nochtans wou men liever meer aandacht kunnen besteden aan natuurbescherming en natuurstudie dan aan het tijdrovende autostradedossier. De noodzaak aan een goed gestructureerde vereniging kwam tot uiting in de voorstelling van vijf werkgroepen die elk zeer verschillende facetten van de leefmilieuproblematiek zouden behartigen, of zoals Guido Van Ruyskensvelde het plastisch uitdrukte: "We gingen van in het begin zeer breed, we deden alles. Maar dit was zonder structuur niet werkbaar. Vandaar dat al van bij de oprichting van de vereniging gekozen werd om de werking te baseren op vijf werkgroepen namelijk: autostrades, gewestplannen, sluikstorten, dokumentatie en tenslotte ledenblad". Eind 1977 werd o.l.v. Lucien Van Schoors nog de werkgroep *speelmilieu* als zesde werkgroep gevormd.

Werkgroepen zorgen voor een vliegende start

De werkgroep *autostrades*, later *verkeer*, had bij de oprichting van de vereniging al haar sporen verdiend. Er was mee voorbereid aan de betoging van 18 oktober 1975 tegen de A9 met de verspreiding van zelfklevers, affiches en petities. De werkgroep was op zaterdag 24 april 1976

De werkgroep autostrades streed tegen verschillende geplande tracés onder meer tegen de aanleg van een zogenaamde rechteroever expressweg tussen Meerbeke en Geraardsbergen (13 maart 1976). Later zou het alternatief gedeeltelijk worden gerealiseerd op de linkeroever tussen Voorde-Ninove (N45). (affiche, fotoarchief LMG, J. De Ro)

aanwezig op de nationale betoging van het *Anti-Autostradefront*. Er werd opnieuw geprotesteerd tegen alle overbodig geachte autostrades en de A9 in het bijzonder. In het najaar bereidde de werkgroep samen met de *Stichting Lodewijk de Raet* een studiedag voor met als thema: het gemeenschappelijk vervoer in onze streek. Meteen werd duidelijk dat deze werkgroep verder keek dan de autostradeproblematiek. Er werd samen met de *Stichting Lodewijk de Raet* een projectgroep "Openbaar Vervoer te Geraardsbergen" opgericht die het thema grondig onderzocht en verschillende voorstellen formuleerde en opvolgde voor een optimalisering van trein- en busvervoer¹⁸.

De werkgroep *gewestplannen*, later *ruimtelijke ordening*, startte met haar activiteiten al in november 1975 en verdiepte zich in deze materie onder meer door beroep te doen op de expertise van RALDES¹⁹ en samen te

16. Het gebruik van kringlooppapier was illustratief voor het verregaande engagement, doorzettingsvermogen en de (holistische) opvattingen en visie van de LMG-stichters. Het was toen nog niet evident om dit te gebruiken noch was het gemakkelijk verkrijgbaar. Een eerste traceerbare aankoop van kringlooppapier, nl. 20.000 vellen, gebeurde voor 2.800 fr. (circa 70 euro) bij "atelier de Baulers, Science et Service, Travail, A.S.B.L.". Chaussée de Bruxelles, 13 te 1401 Baulers (Nivelles) (factuur 29/09/1976).

17. De ontwerpstatuten werden vooral onder impuls van wijlen Willy Van De Maele opgesteld.

18. In de brief dd. 27 januari 1978 werd het schepencollege door LMG uitdrukkelijk gevraagd om de voorstellen inzake het openbaar vervoer te ondersteunen en bij de directies van NMBS en de toenmalige NMVB (de huidige Lijn resp. TEC) aan te dringen op een prioritaire behandeling.

19. RALDES: staat voor *Regionale Actiegroep Leefmilieu Dender en Schelde*.

De bosruimingsacties onder meer in Boelarebos konden steeds op veel, vooral jeugdige medewerkers rekenen (1975). Stopkontakt liet zich daarbij niet onbetuigd met onder meer Luc Mahouden (links), Frans Paeleman (centraal) en Johan vander Heyden (rechts op kar). Deze acties gebeurden in samenwerking met de stedelijke milieuraad en de stad Geraardsbergen, die een vrachtwagen met chauffeur ter beschikking stelde voor het vervoer van het vuilnis naar het stort te Voorde. (LMG-fotoarchief)

werken met CRASEN.²⁰

In de latere werking van LMG zou deze expertise in de ruimtelijke ordening belangrijk blijven.²¹ De werkgroep formuleerde een eerste advies over de ontwerp-gewestplannen, dat samen met de adviezen van andere lokale milieu- en natuurwerkgroepen door RALDES werd verwerkt in één globaal bezwaarschrift²² dat aan de Oost-Vlaamse provinciegouverneur werd overhandigd. In het bezwaarschrift werd onder meer van leer getrokken tegen de getekende tracés van de autowegen A20 en A8. Hiermee werd nog eens beklemtoond dat planologische aspecten onlosmakelijk verbonden zijn met allerlei milieuthema's. De stichters van LMG

hadden dit snel door.

De werkgroep *sluikstorten*, later *reine streek* nam samen met *Stopkontakt* het initiatief om via de stedelijke jeugdraad²³ de medewerking van de aangesloten verenigingen te vragen voor een algemene bosruimingsactie. Daarbij werd vooral aandacht besteed aan het sensibiliserende en educatieve karakter van deze actie. Naar analogie van een actie in februari 1975 werd op 20 maart 1976 opnieuw vuilnis geruimd in het Boelarebos en op 19 april in de Nuchten te Idegem.

De werkgroep *speelmilieu* focuste op de problematiek van het gebrek

aan speelruimtes in de verstedelijkte omgeving. Daarbij werd informatie verzameld en verspreid over de speelruimte die kinderen nodig hebben, de zoektocht naar potentiële speelplekken en de wijze waarop nieuwe speelruimtes kunnen worden aangelegd en ingericht. De ideeën waren fris en getuigden van een gedurfde aanpak. Hedendaagse concepten voor speelruimtes in bijvoorbeeld Gent getuigen van deze toen zeer vooruitstrevende visie²⁴.

De werkgroep *dokumentatie* was "bedoeld om op de hoogte te blijven van de evolutie in verband met de leefmilieuproblematiek". De werkgroepleden hadden als taak krantenknipsels,

20. CRASEN: *Comité Régional d' Ath pour la Sauvegarde de l'Environnement Naturel*. Er werd onder meer samengewerkt met Guy Blondeel die in het naburige Deux-Acres woonde.

21. Frans Paeleman zou zich jarenlang met deze materie blijven bezig houden en dé specialist binnen LMG zijn voor dit beleidsdomein.

22. Het bezwaarschrift dateert van 27 februari 1976 en draagt als titel "Bezwaarschrift tot het Ontwerp Gewestplan Aalst-Ninove-Geraardsbergen-Zottegem" (MB 9/5/1975).

23. Brief dd. 12 januari 1976 opgesteld door *Leefmilieu Geraardsbergen* en *Stopkontakt* en gericht aan de stedelijke jeugdraad. De stedelijke milieuraad bestond al sinds 1969. Enkele LMG-pioniers hadden hierin eveneens een zitje of banden met het jeugdwerk waardoor in dit adviesorgaan ook de ruime milieuproblematiek kon aangekaart worden.

24. Als sprekend voorbeeld is onder meer bedoeld *de Prettige Wildernis* te Gent, zie: <http://www.steunpuntjeugd.be/uploads/documents/StBaafskouter.pdf>.

boeken, tijdschriften e.d.m. te verzamelen en ter beschikking te houden van de leden en voor de opmaak van het tijdschrift. In een tijd waarin nog geen sprake was van internet-toepassingen, was dit een cruciale activiteit binnen de verenigingswerking.

De werkgroep *ledenblad* had uiteraard als taak de *Leefmilieukrant* samen te stellen. Behalve het verstrekken van deskundige milieuinformatie was het tijdschrift bedoeld om te informeren over de werking van de vereniging en een kijk te bieden op de onderwerpen waar men op dat ogenblik mee bezig was. Daarnaast was het tijdschrift ook bedoeld om de vereniging een "gezicht" te geven en bekend te maken. Het was een bindmiddel met de leden-sympathisanten en een magneet om nieuwe leden aan te trekken. De *Leefmilieukrant* was ook letterlijk bedoeld als ledenblad: gestoffeerd met artikels, opinies en ideeën die van de leden zelf afkomstig waren. Meteen een uiting van het pluralistisch en democratisch karakter van de vereniging. Uit de gesprekken blijkt dat de stichters zeer veel belang hechtten aan het laten circuleren van informatie binnen de vereniging. Dit blijkt niet alleen uit de oprichting van de werkgroep *dokumentatie* maar ook uit de vergaderfrequentie van zowel het algemeen bestuur als van de verschillende werkgroepen en de op deze vergaderingen behandelde onderwerpen. Midden de jaren 1970 was het immers niet evident om snel allerlei informatie over een onderwerp te vergaren, zeker niet over heikele zaken of beleidsvoornemens. Er bestond bijvoorbeeld nog geen wetgeving over de openbaarheid van bestuur²⁵ en veel beleidsbeslissingen werden vooral binnenskamers genomen, niet zelden zonder

De strijd tegen de geplande autowegenjungle en het sluikstorten waren belangrijke thema's in de beginjaren van de vereniging. Ze worden onder meer aangekaart op de Eerste Toog van 1976. (Geraardsbergen, fotoarchief Frans Paeleman))

raadpleging van de bevolking of alleen in afspraak met vertegenwoordigers van de eigen "zuil". LMG beschikte volgens onze zegslui echter over contacten bij de stedelijke overheidsdiensten en kon rekenen op enkele ingewijden voor het bemachtigen van cruciale informatie i.v.m. milieudossiers. Daarnaast werd niet zelden informatie verkregen van sympathisanten voor het beoogde doel of project. Door de zegslui wordt benadrukt dat hun a-politieke houding de informatiegaring eerder faciliteerde dan in de weg stond.

Samen met de officiële oprichting van de vereniging, stelde het stadsbestuur van Geraardsbergen het voormalige gemeentehuis van Nederboelare ter beschikking als vergaderruimte, waarmee de vereniging verder uiting kon geven aan haar a-politiek, pluralistisch karakter en beschikbaarheid voor de bevolking voor wat betrof milieudossiers.

Nabeschouwing

De dreiging die uitging van de mogelijke aanleg van enkele autostrades en expreswegen op of nabij Geraardsbergs grondgebied, had er onmiskenbaar toe bijgedragen dat *Leefmilieu Geraardsbergen* midden de jaren 1970 uit de startblokken schoot en daarbij meteen kon rekenen op een fors ledenaantal. Echter, veel meer dan een zeer sterke katalysator voor actie- en uiteindelijk verenigingsvorming en voor een versnelde netwerkvorming op het regionale vlak (*Stiching Omer Wattez*) was de autostradeproblematiek niet. De motivatie voor hun engagement was bij de stichters ingegeven door een diepgewortelde overtuiging dat het onder invloed van de toenmalige welvaartseconomie en het hierop nog te veel afgestemde overheidsbeleid met het leefmilieu serieus de verkeerde kant op ging. LMG wou van meet af aan meer zijn dan een actiegroep die teerde op het

25. Het decreet van de Vlaamse Raad betreffende de openbaarheid van bestuursdocumenten in de diensten en instellingen van de Vlaamse regering dateert van 23 oktober 1991. Het voorziet dat nagenoeg elk voltooid document waarover een openbaar bestuur - die onder de bevoegdheid valt van de Vlaamse overheid - beschikt, door iedereen kan worden opgevraagd.

Een selectie van Leefmilieukranten, links een greep uit de vroegste en rechts enkele van de latere jaargangen. Het LMG-tijdschrift onderging in de loop van de jaren een grondige metamorfose. Waar het in de beginjaren nog met behulp van een stencilmachine werd vermeerderd, werd het tijdschrift in de jaren 1980 op de gewenste oplage gedrukt op de Heidelberg offsetmachine bij Laurent Peleman. (fotoarchief M. Van Liefferinge)

NIMBY-syndroom. Verschillende pioniers waren al van kindsbeen af gefascineerd door natuurfenomenen en waren onder de indruk van het fraaie en gevarieerde Geraardsbergse heuvellandschap. Ze beseften maar al te goed dat de aanleg van autostrades de schoonheid van het landschap en het functioneren van de natuur zeer zware schade kon berokkenen. Maar ze waren er evenzeer van overtuigd dat niet alleen moest gestreden worden tegen de autostrades maar tegen nog veel ander mogelijk onheil. Al van bij de start werd gekozen voor een brede aanpak, waarbij gespecialiseerde werkgroepen elk een thema verder gingen uitdiepen. Deze aanpak zou in de daaropvolgende twee decennia garant staan voor een solide vereniging, die bij vriend en tegenstander respect wist af te dwingen door de degelijke dossierkennis en - in tegenstelling tot wat al te vaak wordt vergeten - de constructieve voorstellen die werden gelanceerd voor wat tegenwoordig een duurzame samenleving heet.

Het ontstaan en de oprichting van

Leefmilieu Geraardsbergen midden de jaren 1970 was geen alleenstaand feit. In dezelfde periode ontstonden in Vlaanderen tientallen milieuactiegroepen²⁶. Daarmee behoorde LMG tot de zeer heterogene groep van wat door verschillende auteurs²⁷ als nieuwe sociale bewegingen wordt omschreven. Ze ontstonden vaak lokaal als een reactie op de maatschappelijke veranderingen die optraden in die periode. De thema's waar rond ze zich mobiliseerden, waren zeer uiteenlopend, zoals vrede, vrouwenemancipatie, derdewereldproblemen, milieu, holebi's, antiracisme... enz. Elk van die bewegingen legde zich toe op het realiseren van één of enkele specifieke doelstellingen binnen de bestaande samenleving. Men wou maatschappelijke veranderingen teweeg brengen via niet-institutionele kanalen, onafhankelijk van de bestaande politieke partijen. Ze verwierpen dan ook de verzuiling en vormen een uitdaging voor de bestaande structuren. Omdat de nieuwe sociale bewegingen zich tussen de overheid en de burger bevonden, kon men ze tot het maatschappelijke midden-

veld rekenen.

Het meest opvallende kenmerk van al de milieuactiegroepen is dat ze een lokaal fenomeen waren. De milieuvereniging was dus op dit vlak atypisch voor de nieuwe sociale bewegingen. De initieel lokale dreigingen waren hieraan niet vreemd. De rekrutering en mobilisatie van de leden gebeurde logischerwijze eveneens op het lokale vlak waarbij men zich niet specifiek richtte tot de nieuwe middenklasse, maar tot iedereen die in een bepaald gebied woonde. De rekrutering gebeurde dus op basis van een geografisch omschreven collectieve identiteit en niet zoals bij het merendeel van de andere nieuwe sociale bewegingen op basis van socio-economische of ideologische geïnspireerde collectieve identiteit.

Wordt vervolgd.

Eric Cosyns
saer.cosyns@skynet.be

26. M. HOOGE, 'Nieuwkomers op het middenveld: nieuwe sociale bewegingen als actoren in het Belgisch politiek systeem: de milieubeweging en de vrouwenbeweging in Vlaanderen, 1970-1990', Brussel, 1997.

27. *Ibidem* en S. WALGRAVE, 'Nieuwe sociale bewegingen in Vlaanderen, een sociologische verkenning van de milieubeweging, de derde wereldbeweging en de vredesbeweging', Leuven, 1994.